

O'QUV NATYURMORT VA NATYURMORT KOMPOZITSIYASINI CHIZISHNING AYRIM XUSUSIYATLARI

Kadirov Jamshid Xolmuhamad o'g'li

*O'z-FinPI-(Ts va mg) kafedrasida o'qituvchisi,
jkadirov2020@gmail.com*

Eshquvatov Zafar Ilmurat o'g'li

102-guruh (Ts va mg) yo'nalishi talabasi.

Annotatsiya: *Maqolada tasviriy san'at va muhandislik grafikasi bakalvriat ta'lim yo'nalishida "Rangtasvir va qalamtasvir" fanlarini o'rganishda o'quv natyurmorti uning kompozitsion tuzish, tasvirlashni o'rgatishning ahamiyati, uslubiy jihatlarning ketma-ketligi masalalari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Natyurmort, kompozitsiya, gradatsiya, perspektiva, o'quv natyurmorti, siluet.*

Badiiy ta'limda o'quv jarayonining asosiy qismlaridan biri natyurmort mavzusida ishlash hisoblanadi. Natyurmort tasviriy san'atning janrlaridan biri hisoblanadi. "Natyurmort" so'zi fransuz tilidan olingan bo'lib «jonsiz natura, tabiat», aniqrogi «jonsiz tabiat» degan ma'noni anglatadi. O'quv natyurmorti janrining xilma-xilligi vazifalarni shakllantirishdagi farq, grafik texnika va kompozitsion yechimlarning ko'pligi bilan bog'liq: mavzu shakllari, tonal, o'quv natyurmorti, ranglarni o'z ichiga olgan natyurmort, dekorativ, o'quv amaliyotlari (plener) va boshqalar ijodiy natyurmortlarni o'z ichiga oladi.

Natyurmortni chizish asosini qalamtasvir tashkil etadi. Buyuk uyg'onish davri rassom-haykaltaroshlaridan biri Mikelanjelo "Qalamtasvir, boshqacha qilib aytganda, "Qalamtasvir san'ati" -naqqoshlik, haykaltaroshlik va me'morchilikning eng oliy nuqtasidir; qalamtasvir har qanday rangtasvirning manbai va asosi, barcha fanlarning ildizidir" deb takidlaydi.

Qalamtasvir barcha san'at turlarining asosidir. Talabalar bajaradigan rasm chizishdagi har qanday o'quv vazifasi ularni chizmaning barcha tarkibiy qismlarida eng nozik farqni yani gradatsiya (pog'onama-pog'ona yuksalishi)ni idrok etishga o'rgatish uchun mo'ljallangan. Kompozitsion qonuniyatlar: mutanosiblik, muvozanat, o'lcham, chiziqlar egriligi, ohang, tekstura, rang (iliqlik va sovuqlik) xarakter kabi uslublarni egallashga yordam beradi. Demar o'quv jarayonida qalamtasvirni mukammal egallashga erishish talab etiladi.

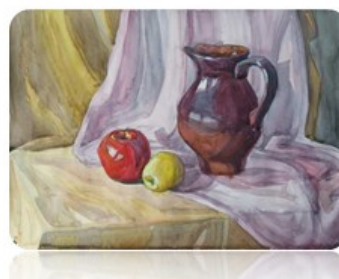
Turmushda ishlatiladigan buyumlar, gullar, mevalar, sabzovotlar va boshqa shu kabilar, natyurmort asosini tashkil qiladi. Tabiat va turmushda uchraydigan istalgan naturani yoki naturalar majmuasini chizish uchun tanlanishi kompozitsiya (kompozito -joylashuv, tuzilish, birikish, aloqa) deb aytiladi va bu so'z san'at olamida juda keng ma'noda ishlatiladi. Oddiy natyurmort va kompozitsiya oddiy naturalar yig'indisi bo'lsa, murakkab natyurmort va murakkab kompozitsiyalar murakkab naturalardan tashkil topgan bo'ladi.

Talabalarning eng ko'p yo'l qo'yadigan texnik xatosi shundaki, ular qo'yilmaga nazar tashlab, natyurmortdan o'ziga yoqqan buyumni tanlab oladi va uni tasodifiy o'z ish qog'oziga joylashtiradi. Keyin natyurmortning qolgan buyumlarini unga tortadi, moslashtiradi. Bu

holatdan chizma qog'ozning ramkasidan chiqib ketadi, ya'ni qog'oz yo'zasiga notug'ri joylashtiriladi hamda ko'p vaqt sarflandi va ko'p ish qilinadi, lekin hech qanday natijaga erishmaydi. Shunda hamma narsani boshidan boshlash kerak. Yo'qoridagi holatda ya'ni, natyurmort rasmini ishchi qog'oz yuzasiga joylashtirishning oddiy texnik muammosi hal etilmaydi. Bunday xatolarga yo'l qo'ymaslik uchun siz birinchi navbatda ish qog'oziga kompozitsion joylashtirishni kiritilishi kerak bo'lgan. Ya'ni natyurmort obyektlarining butun guruhining umumiy o'lchamlarini tartibga solishingiz kerak. Ish qog'ozida natyurmort obyektlarini dastlabki joylashtirishda talaba ongli ravishda ikki o'lchovli (eni va bo'yini) qo'rish bilan ishlashi muhimdir. Bu vaqtda u natyurmort obyektlarining konstruktiv uch o'lchovli holati bilan emas, balki faqat siluet mohiyati bilan qiziqishi kerak. Natyurmort ob'ektlari qog'ozning o'lchamlaridan chiqib ketishining oldini olish uchun umumiy natyurmort joyining balandligi va kengligini o'lchash uchun ma'lum bir moduldan foydalanish qulay. Natyurmort joyining o'lchamlarini aniqlashda o'lchov moduli kabi bir xil natyurmortdan obyektini olish juda qulay: vazaning kengligi yoki balandligi va boshqalar. Ushbu modul na katta, na kichik - optimal bo'lishi kerak, chunki katta yoki kichik modul bilan masofadan o'lchash katta xatoliklar beradi.

Ushbu harakatlar natijasida natyurmort joyining to'g'ri o'lchamlari ishchi qog'ozda, shuningdek, modul rolini o'ynagan bitta obyekt siluet shaklida to'g'ri o'lchamdagi va to'g'ri joyda tasvirlanadi. Endi boshqa barcha natyurmort buyumlarining joylashuvi qiyin emas va kompozitsiya to'liq bo'ladi. Siluet ko'rinishidagi natyurmortning barcha tarkibiy qismlari joyida va konturlari aniqlangandan keyingina, siz ularni uch o'lchovli, konstruktiv o'rganishingiz mumkin, agar bu kompozitsion qurish talab qiladi. Natyurmortning tonal yechimi yani ranglar bilan ishlash bosqichiga o'tiladi. Natyurmort obyektlari va makonning haqiqiy hajmini suniy yoritishdan foydalanib ko'chirishni ko'pincha ifodalab bo'lmaydi, shuning uchun haqiqiy yoritish imkoniyatlaridan foydalanish kerak.

Asosiy maqsad - asl kompozitsion niyatingizni tomoshabinga yetkazish uchun barcha bilimlaringizni, olingan tajribangizni, texnik mahoratingizni, ijodiy sezgirligingizni safarbar qilish va kerak bo'lganda ishga tuzatishlar yoki o'zgartirishlar kiritish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Zhuraev, K. K., & Kadirov, Z. K. (2021). Features of the Artistic Life of Samarkand (In the 1920s). *European journal of innovation in nonformal education*, 1(2), 129-131.
2. Kadirov, J. X., & Suvankulov, S. M. (2024). ARCHITECTURAL AND ARTISTIC ORGANIZATION OF FACADES OF MODERN BUILDINGS IN HISTORICAL CITIES OF UZBEKISTAN (AS AN EXAMPLE OF THE CITY OF SAMARKAND). *World Bulletin of Management and Law*, 30, 1-4.

3. Abilkasimovna, M. G. (2021). In the view of Embroidery Designers. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN, 2(11), 23-27.
4. Suvankulov, S. M., & Kadirov, J. X. (2023). DESCRIPTION OF SAMARKAND CITY NODES (SOCIAL CENTER). Academia Repository, 4(11), 280-283.
5. Abilkasimovna, M. G. (2024). Samarkand Machine Embroidery and Historical Trends of It. Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521), 2(3), 69-73.
6. Abilkasimovna, M. G. (2024). Samarkand Machine Embroidery and Trends of it in 20th Century. Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521), 2(3), 74-79.
7. Fakhridinov, M. Convenience of working with AutoCAD Software in Drawing and Drawing Geometry. Fan va ta'lim integratsiyasi jurnali, 165-170.
8. Fakhridinov, M. The impact of modern technology on education. Fan va ta'lim integratsiyasi jurnali, 165-170.
9. Faxriddin o'g'li, F. M. (2023). KOMPYUTER VA UNING GLOBAL TA'LIMDAGI KREATIV O'RNI. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(6), 514-521.
10. Faxriddin o'g'li, F. M. (2024). COMPUTER GRAPHICS: EXPLORING COMPUTER GRAPHICS IN AREAS DRAWING AND ARTS. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(19), 43-46.
11. Faxriddin o'g'li, F. M. (2024). EXPLORING THE SPECIFIC INNOVATIONS OF COMPUTER GRAPHICS IN DRAWING SCIENCE. Научный Фокус, 1(10), 56-58.
12. Faxriddin o'g'li, F. M. (2024). FIN TA'LIM TIZIMINING GLOBAL O'QITISHDA TUTGAN O'RNI. INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION, 3(26), 152-155.
13. Faxriddin, S. (2024). BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL DARSLAR OLIV BORISH TEXNOLOGIYASI. Научный Фокус, 1(12), 214-219.
14. Faxriddin, S. (2024). TA'LIM MAZMUNINI TAKOMILLASHTIRISH TEXNOLOGIYASI. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(20), 183-187.
15. Faxriddin, S. (2024). XALQ MAQOLLARIDAN FANLARARO FOYDALANISH INTEGRATSIYASI. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(20), 188-192.
16. Juraev, H. H., & Kadyrov, J. H. Architectural and Artistic Organization of the Facades of Modern Buildings in Historical Cities (on the Example of Samarkand City). International Journal on Integrated Education, 5(5), 162-164.
17. Juraev, H. H., & Suvankulov, S. M. (2022). Current Architectural Problems of Samarkand Ancient CENTER Centers. International Journal on Integrated Education, 5(6), 230-233.
18. MAKHKAMOVA, G. A. (2022). SAMPLES OF EMBROIDERY IN THE SAMARKAND STATE MUSEUM. Art and Design: Social Science, 2(03), 26-28.
19. MARIFOVNA, S. M. S. (2021). ANALYSIS AND STUDY OF ART AND ARCHITECTURAL ORNAMENTS OF THE TIMES OF MIRZO ULUGBEK. American Journal of Social and Humanitarian Research, 2(3), 85-88.

20. Maxkamova, G. (2023, December). SAMARQAND KASHTADO ‘ZLARI FAOLIYATIDA AN’ANA VA INNOVATSIYA. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic:“Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions” (Vol. 1, No. 01).
21. Maxkamova, G. A. (2023). SAMARQAND KASHTADO ‘ZLAR FAOLIYATI VA ULARNING ISHLASH USLUBLARI. *Oriental Art and Culture*, 4(3), 386-392.
22. Namazovna, S. D., Makkamovich, S. S., & Zohirovich, D. Z. (2020). Aral Oasis as Potential Base for Development of the Tourism. *Indonesian Journal of Law and Economics Review*, 6, 10-21070.
23. Rakhmanova, D. A. (2024). Primary Concepts of Perspective and Scientific Resources on Teaching it as a Science. *Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science*, 2(4), 19-24.
24. Salokhidinova, S. M. (2021). The Originality and Aesthetic Significance of the Art of Painting and Decorative Arts. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 2(12), 5-7.
25. Shavqiyev, E. R. (2022). OLIY TA’LIM MUASSASALARI TALABALARIDA RANGSHUNOSLIKKA OID BILIM VA KO ‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISHDA RANGSHUNOSLIK FANINI O’RGANISH. *Results of National Scientific Research International Journal*, 1(6), 185-190.
26. Shavqiyev, E. R., & qizi Abduazizova, M. S. (2024). MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA TARBIYALANUVCHI BOLALARNI RASM CHIZISHGA O ‘RGATISHNI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI. *Results of National Scientific Research International Journal*, 3(3), 23-29.
27. Shodiyev, F. (2024). BOSHLANG‘ICH SINIF O ‘QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA DIDAKTIK O‘YINLARDAN SAMARALI FOYDALANISH USULLARI. *Научный Фокус*, 1(12), 220-225.
28. Shodiyev, F. (2024). TRAINING OF FUTURE INNOVATIVE AND CREATIVE THINKING PRIMARY SCHOOL TEACHER. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 4(37), 189-195.
29. Sidikova, M. S. (2024). TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA KOMPITENTLI YONDASHUV MASALALARI. *Results of National Scientific Research International Journal*, 3(4), 76-79.
30. Suvankulov, S. M. (2017). Master's thesis.
31. Shodmonova, G. S. (2022). Uzbek Interpretation of Global Medical Terms. *Research Journal of Trauma and Disability Studies*, 1(9), 246-248.
32. Suvankulov, S. M., & Soliyeva, M. I. (2023). THE ROLE OF PENCIL PAINTING IN ARCHITECTURE, APPLIED AND FINE ARTS, ITS MAIN LAWS. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(5), 547-551.
33. Teshaeovich, S. F. (2022). The Role of Children's Literature in the Formation of Professional Competence. *Central Asian Journal of Social Sciences and History*, 3(12), 235-240.

34. Сайитова, М. А. (2023). СИФАТЛИ ТАЪЛИМ ТАРБИЯДАН БОШЛАНАДИ. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(9), 917-922.
35. Сидикова, М. (2023). Роспись В Узбекистане. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN, 4(3), 41-43.
36. Сидикова, М. С. (2022). АРХИТЕКТУРНЫЕ ОРНАМЕНТЫ УЗБЕКИСТАНА. Results of National Scientific Research International Journal, 1(8), 63-75.
37. Сидикова, М. С. (2023). ЗВЕРИННЫЕ СТИЛИ В АРХИТЕКТУРНОМ И СКУЛЬПТУРНОМ ИСКУССТВЕ В СРЕДНИЙ АЗИИ. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN, 4(11), 29-34.
38. Kh, Z. R. (2024). POSSIBILITIES OF USING NATIONAL VALUES IN TRAINING PEDAGOGUES FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES. European International Journal of Pedagogics, 4(01), 41-44.
39. Naxalboyev, N., & Diyorjon, R. Z. (2024). ROBOT CAR ASSEMBLY TECHNOLOGY FOR OBSTACLE AVOIDANCE USING ARDUINO UNO AND L293D WITH HC-SR04 SENSOR. Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 11(02), 292-295.
40. Rasulova, M., & Mamasolieva, S. (2021). Features of increasing some of the physical and mechanical properties of fabrics for workwear. International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT). ISSN, 2509-0119.